ידידי ר' חנוך העניל פישל נ"י פון בענדין, געלערנט ביי ר' משה'לען זצ"ל אליין.

ידידי ר' יחזקאל הלוי זיידנער נ"י פון קשאנוב. געווען פון די שטארקע מתמידים אין קיבוץ גבוה.

ידידי ר' אברהם ישכר קראקאווסקי נ"י, דער ארויסגעבער פון דעם „ברכת שלמה" ואפריון נמט"י. ואחרון חביב ר' בעריש ערליך נ"י פון ווארשע, וואס האט אויך געהאט די זכי' צו זיין אין די קריטישע יארן פון דער נאצי ממשלה אין פוילן צוזאמען מיטן רבי'ן און ר' משה'לען זצ"ל און זייערע משפחות, אין דעם הויז פון זיין פאטער, דער באוואוסטער למדן און חסיד פון די חשובי עיר ווארשא ר' נתן פנחס ערליך הי"ד.

מער ווי א העלפט פון די חידושי תורה אין די ירחונים, וואס מיר זעען דא איבערגעדרוקט זענען פלפולים פון ר' משה'לען זצ"ל אליין און דאס איז ערשט א קליינער מקצת מן המקצת פון די חידושים, וואס זענען געווארן געדרוקט פאר דעם קריג, ווי צום ביישפיל „זבחי כהן", דער ספר אויף זבחים, אדער א סך אנדערע חיבורים, וועלכע זענען געווען גרייט צום דרוקן, און זענען מחמת פאר־שידענע סיבות נישט געדרוקט געווארן. ווי עס ווערט געברענגט אין דער הקדמה פון „ברכת שלמה", אין נאמען פון עלטערע חסידים, האט דער רבי זצ"ל בא־פוילן, נאך דעם אומגליק, וואס האט פאסירט מיט דער פטירה פון ר' משה'לעס איינציק און אויסגעבעטן קינד ע"ה, אויפצוהערן דרוקן אפילו דעם שוין דער־שינעם ספר „זבחי כהן". מען האט געהאפט, אז א דאנק דעם וואס די ספרים וועלן נישט ארויסגיין, וועט ר' משה'לע נאך זוכה זיין צו א זרע של קיימא (לקוטי מהר"ן ע"ש). דער מקור דערפון איז דער פסוק „זה ספר תולדות אדם", אז א ספר איז אין דער בחינה פון „תולדות", האט מען געגלויבט דורך צוריקהאלטן די ספרים זוכה צו זיין צו אמתדיקע „תולדות".

צוויי אופנים פון הנצחה שטייען פארן מענטש און פאר א פאראייביקונג פון זיין ווערק. איינס איז דורך קינדער, ווי חז"ל זאגן „כל שהניח בנים כמותו כאלו לא מת". דאס צווייטע איז דורך ספרים, וואס בלייבן און זאגן עדות אויף די גוטע טאטן און גרויסקייט פון די באטרעפנדיקע צדיקים און גדולי הדור אויף דורי דורות ארויס.

מען קאן עס זען ווי א נבואה אויף דעם פאריתומטן גורל פון חסידות ראדאמסק. אין די פריערדיקע ספרים פון ראדאמסק, סיי אין „תפארת שלמה", סיי אין „חסד לאברהם" און „כנסת יחזקאל", וואו עס ווערט געלייגט אזויפיל דער דגוש אויף לערנען פון ספרים. אין דער הקדמה צום תפא"ש אויף תורה ווערט געברענגט א קדושת לוי, וואס זאגט, אז מ'קאן זיך באהעפטן צו א רבי'ן אמבעסטן דורך אריינקוקן אין זיין ספר, ווייל „אותיות מחכימות", איז אז מען קוקט אריין אין די אותיות איז מען זיך מתחבר אין דעם בעל־השמועה. עס זעט אויס ווי פאראויסגעזאגט פאר חסידי ראדאמסק, פאר ווען דאס אריינקוקן אין די חידושי תורה וועט זיין זייער הויפט־התקשרות מיט זייערע רבי'ס און מנהיגים.

דאס לערנען און מחדש זיין חידושי תורה זענען אויך געווען דער איינצי־קער טרייסט און דאס חיות פון ר' משה'לע זצ"ל נאך דער פטירה פון קינד ע"ה. ער האט ממש געאטעמט מיט תורה אייך פריער. זעהר טרעפליך ווערט באמערקט אין דעם „אלה אזכרה", אז נאר פון אויבן־אויף האט ר' משה'לע זצ"ל געלעבט אין סאסנאוויצע. אין אמתן אריין האט ער זיך געפונען אין „סורא" און אין „פומבדיתא" און די „שבילי דנהרדעא" זענען אים געווען מער באקאנט ווי די גאסן פון סאסנאוויצע. מיר, די תלמידים, קאנען באשטעטיקן די באמערקונג. מיר זענען געווען עדי־ראי' פון די בליציקייט פון זיין גדאנק, פון דער שמחה וואס ער האט געהאט ביי יעדער מחשבה וואס איז אים איינגעפאלן, ביי יעדן תירוץ, וואס ער האט באוויזן צו ענטפערן אינמיטן פון א שיעור. ער איז געווען דער נשיא פון אלע ישיבות כתר־תורה און זייער רוח־החיים. ער איז ארומגעפארן אליין פארהערן די ישיבות צום סוף זמן און מיט זיינע פלפולים כמעין־המתגבר האט ער געמאכט אן אומגעהויערן רושם אין אלע שטעט. גדולי הדור פלעגן זיך אויסדריקן זעהר גרויס אויף ר' משה'לען זצ"ל אלס גאון עצום. ווי מ'קאן זען אין די הקדמות פון ספר ברכת שלמה. בעת'ן קריג, אין געטא פון ווארשע, ווי דער רבי מיט ר' משה'לען זצ"ל האבן געליטן גרויס דחקות, האט ר' משה'לע נישט געענדערט זיין דרך פון התמדה בלימוד. זיין הויפט־דאגה איז געווען וואס כמעט אלע כתב־ידן זיינע און מאטריצן פון ספרים זענען געגאנגען לאיבוד. אויך אין דעם פאקט זעט מען, ווי ר' משה'לע זצ"ל האט געלייגט א סך האפנונג אויף די ספרים פאר די צוקונפטיקע דורות.

נאך א נבואה זעט מען בולט אין די ספרים פון ראדאמסק. דאס וואס עס ווערט אפט דערמאנט, אז דער מנהיג לערנט מיט זיין עדה אפילו „נאך זיין הסתלקות". „וילך משה וידבר את הדברים האלה", טייטשט דער תפא"ש, אז הגם משה איז געגאנגען לעולמו, רעדט ער נאך ווייטער מיטן כלל ישראל „ובמותו לא כחתה עינו" — איז לויטן תפא"ש דער פירוש, אז „משה" אדער יעדער רעיא מהימנא, וואס איז אין דער בחינה פון משה, ווי דער „תקוני זהר" זאגט: „אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" איז „לא כהתה עינו", אפילו נאך זיין פטירה איז זיין אויג אפן משפיע צו זיין אויף זיין עדה כל טוב. אין פרשת ויחי זאגט רש"י: „חסד שעושין עם המתים זה חסד של אמת" — טייטשט דער תפא"ש: דער חסד וואס מען טוט מיט דער הילף „עם המתים", דאס איז דער ריכטיקער חסד, ווייל זייערס איז זיכער א כוונה א אמתדיקע, אן שום פניות.

„כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו" — זאגט דער תפא"ש, אז דאס ווארט „אחריו" מיינט, אפילו נאכן צדיק'ס הסתלקות איז ער נאך „מצוה

דער ראדאמסקער רבי אין באגלייטונג פון זיין איידעם הגאון ר' משה'לע. אויפן בילד זעט מען אייך זיינע באקאנטע חסידים ר' נפתלי בעסער, ר' שמעון קראקאווסקי. אונטער דער דראשקע זעט מען ר' טובי' בייטנער און ר' עקיבא קאשיצקי.

את בניו" — צו לערנען זיי תורה און יר"ש. אין דער הקדמה צום „חסד לאברהם" סוף מועדים ווערט ברייטער דער ענין אויסגעשמועסט פון כנסת יחזקאל און די ברידער ז"ל און ס'ווערט געברענגט א מדרש, אז עס איז געווען א בנין אויפן קבר פון חזקי' און אידן זענען אהינגעגאנגען דארט און געזאגט: „רבי, לערן אונז תורה". ידידי המוציא לאור ר' אברהם ישכר קראקאווסקי נ"י און אויך הרב ר' יחזקאל גרובנער נ"י ברענגען מערערע ענלעכע מאמרים אויף דעם פרט. וואס מיר זעען דערפון איז, אז מיר מוזן זיך קלאמערן אין די ספרי ראדאמסק, וואס זענען אונז געבליבן. און דער נייער ספר „ברכת שלמה" איז אויך א גרויסער זכות פאר אונז און על אחת כמה וכמה פאר זיינע ארויסגעבער. ס'איז זיכער אויך א זכות פארן כלל ישראל.

עס איז כדאי צו ציטירן כאטש איין ווארט פון די אלטע ירחונים, נעמענדיק אין באטראכט אז „דאס אידישע ווארט" איז א תורה'דיקע צייטשריפט אבער פארט נישט פאר פלפולים.

אויף זייט 462 ברענגט דער פלאווגער רב זצ"ל, אז אדמו"ר ר' גרשון הענעך זצ"ל האט אמאל געזאגט דעם גאון ר' חיים בריסקער זצ"ל, אז פאראן א גמרא, וואס מ'קאן איר נישט לערנען קיין פשט נאר ע"פ חסידות: אין שבת דף קב ברענגט די גמרא: „מנין לפיקוח נפש שהוא דוחה שבת" — פון וואנעט איז גע־דרונגען, אז פיקוח נפש איז דוחה שבת? זאגט ר' אלעזר בן עזרי', אז ס'איז א קל וחומר פון מילה. מה דאך מילה, וואס איז נאר איין אבר פון מענטש, מעג מען עס טוען (דוחה) שבת, פיקוח נפש וואס האט צו טוען מיטן גאנצן מענטש, איז אוודאי דוחה שבת. איז דער דאזיקער מאמר גארנישט צו פארשטיין — האט ר' גרשון הענעך גע'טענה'ט — ווארום בשלמא אויב עס וואלט געווען א סכנה צום אבר ווען מען איז נישט מל, וואלט עס געווען ענלעך צו פקוח נפש, וואו די סכנה באשטייט דערין וואס מ'טוט גארנישט און מען היט אפ דעם שבת. אבער אין פאל פון מילה, איז נישט פאראן קיין סכנה פארן גוף פון קינד אויב מען איז נישט מל, טא ווי איז דא דער פארגלייך? ווי אזוי ווערט געזאגט, אז מל זיין איין אבר איז דוחה שבת צוליב סכנה, און מ'זאל אזוי ארום נאך קאנען אפלערנען פיקוח נפש דערפון? עס איז דאך גארנישט גלייך? אלא מאי, מוז זיין, אז עס איז פאראן א סכנה ברוחניות — גייסטיק — אויב מען איז נישט מל, נאר אין אזא אופן איז דער קל וחומר ריכטיק. ביי מילה איז פאראן א סכנה ביי איין אבר אויב מען איז נישט דוחה דעם שבת און ביי פיקוח נפש איז פאראנען א סכנה צום גאנצן גוף. איז עס טאקע א קל יחומר. מען מוז, אשר על כן אננעמען, אז לויט ר' אלעזר בן עזרי' איז די סכנה אין רוחניות מיט דער סכנה אין גשמיות אויף דעם זעלבן משקול. און דאס איז נאר ע"פ חסידות — האט ר' גרשון הענעך זס"ל אויסגעפירט. ר' חיים בריסקער האט מיט אים מסכים געווען און אים געגעבן א יישר כח, ודפח"ח.

ווי פריער געזאגט, איז שווער צו ברענגען אפילו א „מעט מזעיר" אויף די שפאלטן פון א חודש־זשורנאל. דערפאר איז וויכטיק צו לערנען אין דעם ספר אליין, און אויף יעטוועדן חידוש וואס מען זעט, קאן מען זאגן, ווי עס הייסט אין דעם מאמר חז"ל אין פסחים ט: „אלמלא לא עלינו לירושלים אלא לאכל פירות גינוסר דיינו". — ווייל יעדער חידוש איז א יקר המציאות, וואס פאר אים אליין איז ווערט צו דרוקן א ספר.

„וכל מעשי תקפו וגבורתו אין תורה ועבודה פון רבי'ן זצ"ל אליין איז נא־טירלעך נישט מעגלעך צו באשרייבן בפרטיות, נאר א טייל — א זעהר קליינער טייל — איז געלונגען ארויסצוברענגען אין דעם נייעם חיבור „ברכת־שלמה".

דער ספר „ברכת שלמה" איז טאקע א זעהר גרויסע „ברכה". בפרט פאר אלע יוצאי ירך ראדאמסק, הגם עס איז נאך ווי די מוציאים לאור אליין זאגן, א טראפן פון דעם ים התלמוד, פון ר' משה'לעס חידושים און פון רבי'נס זצ"ל תורות, איז עס ווי א נר־תמיד לבית ראדאמסק. א פאקל וואס וועט באלייכטן אונזער עתיד מיט דעם תורה־אור פון אונזערע מנהיגים, אמ"כי.